

Комітети та тимчасові слідчі комісії Верховної Ради України як потерпілі
від злочину, передбаченого ч. 2 ст. 351 КК України

В сучасних соціально-політичних умовах важливим залишається забезпечення підконтрольності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також забезпечення ефективних механізмів їх діяльності. Не останнє місце у цьому аспекті займають питання кримінально-правової охорони законної діяльності самих представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Насамперед, актуальною є кримінально-правова протидія перешкодженню діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради. Пояснюється це тим, що повне та ефективне виконання завдань і функцій представницьких органів влади та місцевого самоврядування можливе тільки тоді, коли інші учасники суспільних відносин не будуть перешкоджати їх діяльності та діяльності членів цих органів. Цим, власне, і обумовлюється доцільність та необхідність існування ст. 351 КК України, яка встановлює відповідальність за подібні діяння.

Утім, криміналізація перешкодження діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради породжує ряд питань, які, в першу чергу, стосуються визначення кола можливих потерпілих від цього злочину. Особливого значення це питання набуває у контексті складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 351 КК України, і пов'язується із можливістю визнання юридичних осіб потерпілими від злочину.

Так, у ч. 2 ст. 351 КК України передбачається відповідальність за невиконання службовою особою законних вимог комітетів Верховної Ради України чи тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України, створення штучних перешкод у їх роботі, надання недостовірної інформації. За таких умов, шкода у результаті вчинення злочину заподіюється (може заподіюватися) саме комітетам та тимчасовим слідчим комісіям. Проте, це положення потребує більш ґрунтовного дослідження та пояснення як з точки зору визначення загальних ознак потерпілого від злочину, так і з точки зору правового статусу органів, яким заподіюється чи створюється загроза заподіяння шкоди у випадку перешкодження.

У цьому зв'язку, першочергово, слід проаналізувати існуючі наукові позиції, які є протилежними щодо самого розуміння потерпілого як ознаки складу злочину. Зокрема, з одного боку, обґрунтовується точка зору за якою потерпілим від злочину, може виступати тільки фізична особа, якій злочином заподіюється чи створюється загроза заподіяння шкоди [1, с. 40; 2, с. 82]. Ця точка зору базувалася на законодавчих положеннях про потерпілого від злочину, якими виступали положення КПК України 1960 року (ст. 49), що визнавали потерпілими тільки фізичну особу.

Інша точка зору ґрунтується не на законодавчому визначенні потерпілого як учасника кримінального судочинства, а на розумінні сутності потерпілого як

ознаки складу злочину [3, с. 167; 4, с. 73-74]. Таким чином, доводиться, що злочином заподіюється або створюється загроза заподіяння шкоди не тільки фізичним особам, але й іншим учасникам суспільних відносин, які у контексті юридичної конструкції складу злочину, повинні визнаватися саме потерпілими, не залежно від положень процесуального законодавства та їх ролі у кримінальному судочинстві. Більше того, прийняття нового КПК України 2012 року змінило і законодавче визначення потерпілого (ч. 1 ст. 55 чинного КПК України), згідно із яким потерпілим визнається не тільки фізична, але й юридична особа, якій злочином заподіюється матеріальна шкода. Проте, кримінально-правове та кримінально-процесуальне розуміння потерпілого є різним і не завжди може ототожнюватися так як не можуть ототожнюватися ознака складу злочину та учасник кримінального провадження.

У відповідності з цим, найбільш повною та обґрунтованою є наукова позиція, згідно із якою потерпілим від злочину слід визнавати будь-якого учасника суспільних відносин (фізичну чи юридичну особу, їх об'єднання, суспільство, державу, територіальну громаду тощо), якому злочином заподіюється чи створюється загроза заподіяння шкоди. Отже, цілком логічно, що комітети та тимчасові слідчі комісії Верховної Ради України є потерпілими, у контексті складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 351 КК України. Тому необхідним є більш детальне дослідження їх правового статусу, повноважень та особливостей формування.

Відповідно до ч. 1 ст. 89 Конституції України для здійснення законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій, відповідно до Конституції України, Верховна Рада України створює з числа народних депутатів України комітети Верховної Ради України та обирає голів, перших заступників, заступників голів та секретарів цих комітетів. Діяльність комітетів Верховної Ради України регулюється Законом України № 1861-УІ від 10 лютого 2010 року «Про Регламент Верховної Ради України» та Законом України № 116/95-ВР від 4 квітня 1995 року «Про комітети Верховної Ради України». Відповідно до останнього, комітет це орган Верховної Ради України, який утворюється нею, відповідальний перед нею та підзвітний їй. Діяльність комітетів координує Голова Верховної Ради України. До складу комітету входять голова, перший заступний та заступники голови комітету, секретар та члени комітету, які обираються більшістю Верховної Ради України, із числа народних депутатів. Народний депутат може бути членом лише одного комітету. Голова Верховної Ради України, Перший заступник та заступник Голови Верховної Ради України не можуть обиратися до складу комітетів.

Функціями комітетів є: законопроектна, організаційна, контрольна. Формами роботи комітетів є: 1) засідання (відкриті або закриті), в тому числі спільні або виїзні; 2) слухання. Засідання комітетів є повноважними, якщо на них присутні більше половини складу. За результатами діяльності, на своїх засіданнях комітети приймають рішення, висновки та рекомендації. Рішення (висновки, рекомендації) комітетів приймаються шляхом відкритого або

таємного голосування. Рішення (висновки, рекомендації) вважаються прийнятими, якщо за них проголосувала більшість присутніх на засіданні.

Кількість комітетів, предмети їх відання та кількісний склад визначаються Постановою Верховної Ради України, яка приймається більшістю голосів. На сьогоднішній час, діють 27 комітетів, до складу яких може входити не менше 6 і не більше 35 народних депутатів України [5].

Водночас, ч. 3 ст. 89 Конституції України визначає, що Верховна Рада України для проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес, утворює тимчасові слідчі комісії, якщо за це проголосувала не менш як одна третина від конституційного складу Верховної Ради України. Спеціального закону, який регулював би діяльність тимчасових слідчих комісій не існує, а їх створення, основи функціонування, прийняття рішень та припинення повноважень визначені в статтях 87 та 88 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України». Так само як і комітет, тимчасова слідча комісія утворюється Верховною Радою України, яка визначає предмет відання комісії її персональний склад, завдання та строк повноважень. Свої рішення комісія приймає шляхом відкритого або таємного голосування більшістю голосів. Висновки і пропозиції тимчасових слідчих комісій не є вирішальними для слідства і суду. Висновки та пропозиції тимчасової слідчої комісії розглядаються Верховною Радою України. Проте, на відміну від комітету, який діє на постійній основі, слідча комісія є тимчасовою, що обумовлюється самою метою створення комісії - проведення розслідування, тобто з'ясування важливих суспільно-політичних фактів, обставин їх виникнення (вчинення) тощо. Відтак з'ясування таких обставин вирішує завдання, для яких створена слідча комісія і подальше її існування втрачає необхідність. Для прикладу, тимчасова слідча комісія була створена для розслідування обставин конфлікту в Закарпатській області, який відбувся влітку 2015 року [6].

Таким чином, приходимо до висновку, що комітети та тимчасові слідчі комісії Верховної Ради України є її своєрідними колегіальними органами, через які Верховна Рада України здійснює свої окремі функції. Перешкоджання діяльності вказаних органів, невиконання їх законних вимог та надання недостовірної інформації заподіюють або можуть заподіяти їм шкоду. Очевидно, що така шкода, в першу чергу, виражається не в матеріальних збитках (хоча вони також можливі), а в порушенні ділової репутації, підірванні авторитету цих органів та Верховної Ради України загалом, порушенні їх нормальної роботи тощо. За таких умов, комітети та тимчасові слідчі комісії Верховної Ради України слід розглядати саме як потерпілих (в кримінально- правовому розумінні) від злочину, передбаченого ч. 2 ст. 351 КК України.

Список використаних джерел

1. Красиков А. Н. Сущность и значение согласия потерпевшего в советском уголовном праве / Красиков А. Н. - Саратов, 1976. - 120 с.
2. Музика А. А. Предмет злочину : теоретичні основи пізнання : монографія / А. А. Музика, Є. В. Лашук. - К. :ПАЛИВОДА А. В., 2011. - 192 с.

3. Сенаторов, М. В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві [Текст] : монографія / М. В. Сенаторов ; за ред. В. І. Борисова. - Х. : Право, 2006. - 208 с.
4. Грудзур О. М. Кримінально-правова характеристика провокації хабара: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Грудзур Олег Михайлович. - К., 2011. - 229 с.
5. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України восьмого скликання : Постанова Верховної Ради України № 2-VIII від 4 грудня 2014 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/22-viii>.
6. Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування обставин конфлікту в Закарпатській області : Постанова Верховної Ради України № 598-VIII від 14 липня 2015 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/598-19>.

Трепак В.М., професор кафедр
кримінально-правових дисциплін
Національної академії Служби безпеки України,
кандидат юридичних наук

Щодо досвіду антикорупційної діяльності у розвинутих країнах світу

Однією зі складових системи протидії корупції є законодавче забезпечення антикорупційної діяльності. Прогресивні кроки з прийняття законодавчих актів в Україні полягають у нових превентивних антикорупційних приписах, що ґрунтуються на міжнародних стандартах. Однак, новому антикорупційному законодавству притаманно ряд недоліків. По-перше, йому бракує системності та взаємоузгодженості, в результаті чого на практиці може виникнути проблема в його застосуванні. По-друге, процес утворення спеціальних антикорупційних органів значною мірою нагадує «хаотичне нагромадження», у результаті якого матиме місце паралелізм у їх роботи та відсутність єдиного центру протидії корупції в державі.

Тому досвід запровадження заходів антикорупційної діяльності розвинутих держав світу становить не лише науковий інтерес, а здійснюється з метою втілення необхідних теоретичних рекомендацій і антикорупційних механізмів у практичну площину.

За результатами досліджень 2014 року Transparency International переважна більшість країн Великої Сімки за Індексом сприйняття корупції займають позиції в межах другого десятку шкали із 175 держав [1].

Зокрема Велика Британія, що у протидії корупції має власну багаторічну історію та існуючі традиції, спрямовує довгострокову антикорупційну діяльність шляхом делегуванням широких повноважень спеціалізованому органу - Управлінню по боротьбі з шахрайством, а також ефективній міжнародній співпраці з іншими спеціалізованими органами держав, адже проблема поширення корупції давно має міжнародні масштаби.